

KNIHA JAKO TREZOR AUTENTICKÝCH STŘEDOVĚKÝCH A RANĚ NOVOVĚKÝCH, ČESKÝCH A MAĎARSKÝCH TEXTŮ V DÍLE JUDIT ÚJFALUSI¹

ESZTER KOVÁCS

Abstrakt: Překlad z české literatury do maďarštiny byl v 18. století vzácností. První a dlouho jedině delší literární dílo, o kterém přesně víme, že bylo alespoň částečně z češtiny přeloženo, je *Makula nélkül való tükör (Zrcadlo bez úhony)*. Překladatelka, trnavská klariska Judit Újfalusi užívala více pramenů, české tisky a maďarské rukopisy. Její kniha sama tak funguje jako trezor, v němž se zachovala (alespoň textově) část středověkého maďarského rukopisu, z něhož se do dnešních dnů fyzicky zachovalo jen pár fragmentů, a maďarské překlady současných českých textů.

Klíčová slova: Martin z Kochemu, Judit Újfalusi, Edelbert Nymburský, překlad, Trnava, klarisky.

Překlad z české literatury do maďarštiny byl v 18. století vzácností. První a dlouho jedině delší literární dílo, o kterém přesně víme, že bylo z češtiny přeloženo, vyšlo v Trnavě v roce 1712 s názvem *Makula nélkül való tükör (Zrcadlo bez úhony)*.² Tato náboženská kniha o životě sv. Anny, Joachima, Panny Marie a Ježíše Krista se stala jednou z nejrozšířenějších duchovních knih maďarských katolíků až do začátku 20. století. Na titulní stránce najdeme informace o tom, že text přeložila z češtiny trnavská klariska Judit Újfalusi.³ Upozornění na to, že kniha byla přeložena z češtiny, se nachází i v předmluvě překladatelky. Ovšem ani na titulním listu, ani jinde v knížce se nenachází zmínka o autorství původní předlohy textů.

Poprvé v roce 1967 Tivadar Vida identifikoval původní text na základě názvů kapitol. Předpokládal, že pramenem překladu se stal *Veliký život Pána a Spasitele našeho Ježíše Krysta...* od německého kapucína Martina z Kochemu (Martin von Cochem).⁴ Kochem napsal a vydal svou knihu německy (*Das Grosse Leben Christi...*), do češtiny ji převedl pražský kapucín Edelbert z Nymburka.⁵ Po zveřejnění článku Tivadara Vidy maďarská literární věda přijala, že kniha *Makula nélkül való tükör (Zrcadlo bez úhony)* je volným a částečně upraveným překladem knihy *Das Grosse Leben...* na základě českého překladu.

1 O stejném tématu podrobněji viz KOVÁCS, E. – LAUF, J. Maďarské rukopisy a české tisky v četbě Judit Újfalusi. In: *Stúdia Bibliographica Posoniensia* 2012. (v tisku).

2 Překlad názvu podle Miloše Sládka viz SLÁDEK, M. Zrcadlo zrcadlu nastavené aneb několik vět na okraj životů Kristových In: *Martin z KOCHEMU: Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejmilejší a nejsvětější matky Marie Panny...* Vyd. 1. Praha: Argo, 2007, 1053 s., [2] složené l. obr. příl., s. 12. ISBN 978-80-7203-919-7.

3 Judit Magdolna Újfalusi (1676–1738) v roce 1692 složila slib v trnavském klášteře klarisek. Třikrát byla zvolena za abatyši kláštera (v roce 1722, 1728 a 1738). (SCHWARZ K. *A klarissza apácák könyvkultúrája a XVIII. században*. Szeged: Scriptorum, 1994, s. 80–81. ISBN 963-8335-21-1.) Pocházela z vesnice Diviacká Nová Ves, kde prožila i své dětství. V rodině se určitě naučila i slovensky i maďarsky. VIDA T. *Makula nélkül való tükör*. In: *Magyar Könyvszemle*. 1967. s. 253.

4 VIDA s. 250–253.

5 SLÁDEK s. 10.

Csaba Kedves následně zjistil, že několik částí ze *Zrcadla bez úhony* je velmi podobných textu maďarského fragmentu kodexu, tzv. *Píry hártya* (pergamenový zlomek – Píry)⁶ z 15.–16. století.⁷ Csaba Kedves sice vyloučil, že Judit Újfalusi mohla znát původní kodex, z něhož se do dnešních dnů dochoval jen fragment, ale předpokládal, že mohla vycházet ze společných pramenů. Ovšem nedávno Judit Lauf tuto teorii vyvrátila a dokázala, že totožný text fragmentu můžeme najít v knize Judit Újfalusi.⁸

Pokud přijímáme tezi, že *Zrcadlo bez úhony* je opravdu překlad *Velikého života...*, stále to nepostačuje k tomu, abychom dokázali plně zodpovědět následující otázku: Proč má maďarská verze jen 536 stran, když česká verze stejného formátu má 1137 stran? Proč překlad dostal úplně jiný název? Jak je to možné, že maďarská verze obsahuje i text maďarského středověkého kodexu?

Odpovědi získáme jedině přesným srovnáním českého a maďarského textu. Byť se český překlad dočkal mnohého vydání, v době před prvním vydáním *Zrcadla bez úhony* existovalo jen první vydání *Velikého života...* z roku 1698.⁹

První rozdíl, přímo očividný, je, že maďarský text je výrazně kratší, než česká předloha. Újfalusi do překladu nepřejala prvních 27 kapitol z *Velikého života...* a začíná od příběhu sv. Emerenciány, babičky Marie Panny. Dále vynechala několik kapitol, které se týkají svátků církevního roku: o čase adventním (42. kapitola), o dni Zvěstování Marie Panny (46. kapitola), o slavnosti svatých Třech králů (63. kapitola), o slavnosti Hromnic (68. kapitola) atd.; a posledních devět kapitol opět chybí.

Taktéž i přeložené kapitoly jsou mnohem kratší v porovnání s předlohou. V české (tak jako v německé) verzi najdeme v každé kapitole modlitby a rozjímání, které v maďarské verzi chybí. Obdobně je tomu s vynecháním závěrečných slov a modliteb. Z toho vyplývá, že Újfalusi se zaměřila při překládání jen na příběh života Ježíše a Marie Panny, což z maďarské verze činí úplně jiný žánr. Česká verze paralelně s životem Krista sleduje církevní rok (patrně fungovala jako pomocná četba k evangeliím na každý den roku), kdežto maďarská verze připomíná spíše „moderní román“. Soustřeďuje se na příběh a vynechává ty prvky v textu (modlitby, rozjímání, ...) které vyprávění zpomalují a odvádějí od příběhu. Jedinou výjimku tvoří příběh utrpení Krista, který je vyvrcholením celé knihy. A proto je překlad tohoto příběhu přesnější a úplnější než u ostatních částí knihy.

6 Pergamenový fragment *Píry* byl nalezen v roce 1843 v Nových Zámčích. Učitel lycea Píry Círiék zabavil pergamenový zlomek studentovi při vyučování. Teprve poté zjistil, že „hračka“ nevychovaného žáka je velmi drahocennou památkou staromaďarské literatury a daroval fragment Maďarské akademii věd. Později se také zjistilo, že chlapec pergamen našel mezi odpadky z bytu jedné herečky (Horváthné). Ale ta si již nepamatovala odkud fragment pocházel, proto nebylo možné najít další fragmenty rukopisu. O mnoho let později byl na jedné vazbě objeven další fragment tohoto rukopisu tzv. *Máriabesnyői töredék* (fragmenty z *Máriabesnyői*). (TÓTH, P. *Píry-hártya*. In: „*Látjátok feleim...*“ magyar nyelvemlékek a kezdetektől a 16. század elejéig. Budapest, Országos Széchényi Könyvtár, 2009. ISBN 978-963-200-572-0 s. 307.) Text obou fragmentů popisuje příběh utrpení Ježíše Krista. *Fragment pergamenu Píry* je částí „nebeského soudu“. Jedná se o typický motiv středověkých a raně novověkých pašijových her. Pán Bůh svolá nejdůležitější osoby ze Starého Zákona a ctnosti (alegorie milosti, milosrdenství, lásky, rozumu stb.) a ptá se jich na názor o tom, jestli musí či nemusí Ježíš zemřít za hříšné lidstvo. Text fragmentu z *Máriabesnyői* je tzv. motiv „arma Christi“. Ježíš se modlí na Olivetské hoře a přitom mu anděl vyjeví a ukáže nástroje jeho utrpení (sloup, lana, trnová koruna, ocet a žluč, kříž, hřebík). Anděl dále vysvětluje, proč musí tímto způsobem zemřít.

7 KEDVES, C. Magyar nyelvű drámatöredék a 15. sz. végéről. In: *a magyar színház születése. Az 1997. évi egri konferencia előadásai*. DEMETER, J. Miskolc: Miskolci Egyetem Kiadó, 2000, s. 203. ISBN 963-661-407-5.

8 LAUF, J. Egy középkori nyelvemlék 18. századi továbbélése. a Píry-hártya egykori kódexe és a Makula nélküli való türkő. In: *Magyar Könyvszemle*. 2012/2 s. 234–255; LAUF J. Egy középkori nyelvemlék, a Píry-hártya kódexe ismeretlen szövegének felbukkanása a kegyességi irodalomban. In: *Filológia és textológia a régi magyar irodalomban*. Tudományos konferencia, Miskolc, 2011, május 25–28. Miskolc, 2012. ISBN 978-963-661-986-2, s. 377–384.

9 *Knihopis* č. 5 359.

Celý text můžeme rozdělit na 3 části. První trvá od příběhu sv. Emerenciany do křtu Ježíše Krista v Jordánu, druhý do pohřbu Ježíše Krista, třetí do nanebevzetí Panny Marie. V porovnání s českou verzí je patrné, že první část patří k vánočním, druhá k postním a třetí k velikonočním svátkům. O příběhu života mezi křtem a umučením Ježíše Krista se jak v původním německém Kochemově textu, tak i v českém překladu, obdobně i v maďarské verzi píše málo.

Újfalusi se v první části svého překladu drží českého textu, i když velmi krátí a vynechává. Zde je opravdu prokazatelné, že užívala Kochemovo dílo. Oproti své předloze ale v 43. kapitole přidává krátkou modlitbu (*Hét esztendő korátúl fogva, tizenkettőig mit mivelte az édes Jesus [Co Pán Ježíš od sedmého až do dvanáctého léta věku svého činil]*),¹⁰ kterou v české verzi nenajdeme. Samotnému přídavku není nutné věnovat větší pozornost, ani nemusíme předpokládat existenci druhého pramene. Je však možné, že sama překladatelka jej psala, aby doplnila kapitolu.

Teprve u příběhu utrpení Ježíše Krista máme důvod předpokládat, že Judit Újfalusi užila vedle Kochemova díla i další prameny. Na konci příběhu pokušení Krista najdeme celý odstavec, který v německém originálu i českém překladu chybí.¹¹ Nápadné je, že kapitola (Kap. 88.) není ukončena, proto ji Újfalusi doplnila z jiného pramene, jehož původ jsme zatím nedokázali určit.

Další přídavky v maďarském překladu nacházíme v části popisující slavný příjezd Ježíše Krista do Jeruzaléma. Zvláště v části tzv. „beránské scény“, když Marie Magdaléna pomazala librou drahocenného oleje Ježíšovi nohy. V českém překladu je týž příběh líčen zcela jinak a v jiné části textu.¹² Opět se jedná o výpůjčku z jiného pramene, nikoliv z Kochemy.

Podle stylistické návaznosti můžeme předpokládat, že na základě stejného neznámého pramene připsala následující kapitolu vyprávějící o událostech velikonočního pondělí (58. *Miként kérték Kristus Urunkat nagy hétfőn, hogy a Mártha házánál egye meg a Húsvéti Báránt [Jak poprosili Pána Ježíše, aby si dal velikonočního beránka v domě Marty.])*, která v českém překladu zcela chybí.¹³

Úvodní kapitoly pašijí Ježíše Krista stejně nevychází z Kochemy, překladatelka pouze převzala názvy z Kochemovy knihy a zachovala je.¹⁴ Tematicky jsou si texty podobné, avšak z hlediska obsahu i struktury textu jsou zcela jiné. Zřetelně je to vidět na třech následujících kapitolách,¹⁵ v nichž se text mísí a přebírá jak z Kochemy, tak z dalšího pramene. Újfalusi velmi citlivě a promyšleně kombinuje oba prameny:

¹⁰ *Makula nélkül való tükör... Újfalusi Judith által cseh nyelvből ... fordítottatott ... Újfalusi Klára asszonyrak ... Karancs Berényi György...házas-társának költségén ... Nagyszombat: Acad., 1712. s. 189.*

¹¹ *Makula nélkül való tükör... s. 232–233.*

¹² *Makula nélkül való tükör... s. 252–253.*

¹³ *Makula nélkül való tükör... s. 260–261.*

¹⁴ Viz tabulka. Kterak Pán Ježíš prodán byl – Miként Judás a' Kristust harmincz pénzen el-adta, és miként vacsorált Nagy Szerdán Kristus Bethaniában. Kterák Pán Ježíš své milé matce umučení své vyjevil – Miként jelentette meg Kristus az ő Szent Anyjának maga kinszenvedésit, és micsoda kéréseket tött a Szűz Mária az ő szent Fiátúl.

¹⁵ Kterak Pán Ježíš se svou matkou se rozžehnal a jí dobrou noc vínšoval (97. kap.), Kterak Pán Ježíš učedníkům svým nohy myl (98. kap.), Kterak Pán Ježíš na horu Olivetskou šel (99. kap.).

Veliký Život...	Zrcadlo bez úhony...	Prameny „Zrcadla“
Kterak Pán Ježíš na Květnou neděli do Jeruzaléma na oslátku jel (93. kap.)	Miként ment Kristus Virág Vasárnap Jerusalemben (57. rész)	Neznámý pramen + Kochem
	Miként kérték Kristus Urunkat nagy hétfőn, hogy a Mártha házánál egye meg a Húsvéti Báránt (58. Rész) [Jak poprosili Pána Ježíše, abych si dá velikonoční beránku v domě Mártý]	Érsekújvári kódex [Kodex z Nové Zámky] ¹⁶
Kterak Pán Ježíš učedníkům svým své umučení vyjevil (94. kap.)	Miként Kristus Tanitványinak az ő kin-szenvedésit ki-nyilatkoztatta (59. rész)	Kochem
Kterak Pán Ježíš prodán byl (95. kap.)	Miként Júdás a Kristust harmincz pénzen el-adta, és miként vacsorált Nagy Szerdán Kristus Bethaniában (60. rész)	Neznámý pramen
Kterak Pán Ježíš své milé matce umučení své vyjevil (96. kap.)	Miként jelentette meg Kristus az ő Szent Annának maga kinszenvedésit, és micsoda kéréseket tött a Szűz Mária az ő szent Fiátúl (61. rész)	Neznámý pramen
Kterak Pán Ježíš s svou matkou se rozřehnal a jí dobrou noc vinšoval (97. kap.)	Miként Kristus Sz. Annának szolgálatyát megköszönte és tüle el-búcsúzott (62. rész)	Neznámý pramen + Kochem
Kterak Pán Ježíš učedníkům svým nohy myl (98. kap.)	Miként a vég vacsorát megtette Urunk, és a láb mosásrúl a az Oltári Szentség szerzéséről (63. rész)	Neznámý pramen + Kochem
Kterak Pán Ježíš na horu Olivetské šel (99. kap.)	Miként Kristus Urunk a Tanitványokkal a kertbe ment (64. rész)	Neznámý pramen + Kochem

Poté se vrací zpět k původnímu pramenu, neboť následující kapitoly jsou opět volným překladem *Velikého života*... Ale již od 69. kapitoly maďarské verze můžeme vidět, že Újfalusi čerpá z dalšího pramene. Právě zde máme možnost zjistit o jaký mystický „další pramen“ by se mohlo jednat. Tuto otázku zodpověděla Judit Lauf, která zjistila, že text 69. kapitoly je jazykově modernizovaná verze textu fragmentu z 15. století tzv. *pergamenového zlomku Piry*. Po stylistickém srovnání s dalšími texty *Zrcadla*... popisujících utrpení Krista nelze vyloučit, že Újfalusi čerpala i z dnes ztracené části kodexu tzv. *pergamenového zlomku Piry*. Pramenem pro 71. kapitolu byla středověká maďarská literární památka *Fragmenty z Máriabesnyő*, o níž můžeme s určitostí tvrdit, že byla součástí i kodexu tzv. *pergamenového zlomku Piry*.¹⁷ To plně potvrzuje naši teorii, že Judit Újfalusi mohla užívat toho kodexu i jinde. Menší část pašijového cyklu vychází z dalšího maďarského kodexu tzv. *Kodexu z Nových Zámeků (Érsekújvári kódex)*, jenž se nám zachoval v úplnosti.¹⁸

¹⁶ LAUF, J. Az Érsekújvári kódex és a Makula nélkül való tükör. Přednáška na konferenci uspořádané 13. dubna 2012. V Pilišskéj Csabě (Piliscsaba) s názvem: *Misztika a 16–18. századi Magyarországon*. (v tisku).

¹⁷ LAUF, J. *Egy középkori nyelvemlék...*, s. 234–255.

¹⁸ LAUF, J. Az Érsekújvári kódex... (v tisku).

Veliký Život Pána a Spasitele...	Makula nélkül való tükör... [Zrcadlo bez úhony...]	Prameny k „Zrcadlu“ ¹⁹
	Miként tartatott tanács az ártatlan Jesusra (69. rész) [Jak se trvala rada nad nevinným Ježíšem]	Ztracený Kodex pergamenového fragmentu Piry (Fragmentu Piry a Fragmentu z Máriabesnyő) ¹⁹
Kterak Pán Ježíš na hoře Olivetské krvi se potil a od Anjela posilněn byl (104. kap.)	Miként Kristus vérrel veritékezett és az Angyaltúl erősítettett (70. rész)	Kochem
	Miként Nagy-Csötörtökön estve a Szűz Mária Bethániában nagy keserűséget érzett sziveben (71. rész) [Na den Velikého Čtvrtu jaká bolest cítila Panna Marie v své srdce]	Ztracený Kodex pergamenového fragmentu Piry (Fragmenty z Máriabesnyő) ²⁰
Kterak Pán Ježíš nepřátelům svým v cestu šel (105. kap.)	Miként ment Kristus bátor szivel ellenségei eleiben (72. Rész)	Kochem
Kterak Pán Ježíš byl zajatý (107. Kap.)	Miként Kristus Urunkat megfogaták (73. rész)	Kochem
Kterak Pán Ježíš k Annášovi veden byl (108. kap.)	Miként Urunk Jesus Annáshoz vitetett (74. rész)	Kochem
Kristus před Kaifášem (109. kap.)	Kristus Kaiffas előtt való létéről (75. rész)	Kochem
Kterak Pán Ježíš byl posmíván (110. Kap.)	Miként Urunk Jesus Kaiffas előtt csúfoltatott (76. rész)	Kochem
Kterak Pán Ježíš tu ostatní noc posmíván byl (111. kap.)	Miként csúfoltatott Kristus Urunk azon éjjel (77. Rész)	Kochem
Kterak Rodiče Boží oznámeno bylo zajetí Páně (112. Kap.)	Miként Urunk Jesus meg-fogását a Szűz Máriának hirrre vitték (78. rész)	Kochem + Érsekújvári kódex [Kodex z Nových Zámků] ²¹

Nato se Újfalusi opět vrací ke Kochemově textu a sleduje ho až do konce vyprávění o utrpení Ježíše Krista, Pána našeho. Nalezneme zde jen drobné doplňky, např. Újfalusi oproti předloze specifikuje a dodává jméno sluhy, kterého sv. Petr zranil v Getsemanské zahradě,²² nebo jméno ženy, která otřela Ježíšovu tvář svým závojem,²³ a ještě několik drobností. Újfalusi je mohla doplnit z textu evangelií nebo z jiných knih své četby, nemáme důvod předpokládat užívání dalších pramenů.

¹⁹ LAUF, J. *Egy középkori nyelvemlék...* s. 234–255.

²⁰ LAUF, J. *Egy középkori nyelvemlék...* s. 234–255.

²¹ LAUF, J. *Az Érsekújvári kódex...* (v tisku).

²² *Makula nélkül való tükör...* s. 321. Martin z KOHEMU: *Veliký život Pána a Spasitele našeho Krista Ježíše a jeho nejmilejší a nejsvětější matky Marie Panny...* Vyd. 1. Praha: Argo, 2007, 1053 s., [2] složené l. obr. příl., s. 577. ISBN 978-80-7203-919-7.

²³ *Makula nélkül való tükör...* s. 390. Martin z KOHEMU: *Veliký život Pána a Spasitele...* s. 697.

Ve třetí části, od 108. kapitoly najdeme řadu dalších doplnění. Zde Újfalusi čerpá jak z Kochem, tak z apokryfního textu Nikodémova evangelia.²⁴ Odkud však trnavská jeptiška mohla Nikodémovo evangelium znát? Sice v *Kodexu z Nových Zámků* najdeme Nikodémovo evangelium v maďarštině, ale filologické srovnání kodexu a textu *Zrcadla bez úhony* prokázalo, že Újfalusi z něj patrně čerpala, ale hlavním pramenem nebyl.²⁵ O jiné maďarské edici tohoto apokryfního textu z doby před vydáním maďarského překladu *Zrcadla bez úhony* nevíme. Existoval však český překlad. Poprvé tiskem vyšel v roce 1527 a do prvního vydání *Zrcadla bez úhony* vyšel přinejmenším ještě šestkrát.²⁶ Újfalusi v úvodním slově tvrdí jenom to, že přeložila z češtiny, ale už nepíše kolik měla českých pramenů. Pravděpodobně užívala dvou českých pramenů – Kochemova *Velikého života...* a jednoho z vydaných *Čztenj Nykodémových*, ale bez podrobného srovnání *Zrcadla bez úhony* s všemi vydanými *Čztenjmi Nykodémovými* nemůžeme tuto teorii dokazovat.

Kterak hrob Pána Ježíše stráží opatřen byl a jeho smrt do Říma císaři se donesla (141.)	Mint őriztetett Urunk Jesus koporsója, és Jóseff Nicodémus meg-fogásokrúl (108. rész)	Kochem + Evangelium Nikodémovo
Kterak Pán Ježíš do předpekli vstoupil (142. kap.)		
O veliké slávě velikonoční (143. kap.)		
O slavě Velikonočního hodu božího (144. kap.)		
O slavném zmrtvýchvstání Pána Ježíše Krista (145. kap.)	Urunk Jesus halottaiból fel támadásáról, és miként jelent-meg az ő Sz. Annyának (109. Rész)	Kochem + neznámý pramen ²⁷ +Kodex z Nových Zámků [Érsekújvári kódex] ²⁸
Kterak Pán Ježíš ponejprv se své milé matce zjevil (146. kap.)		
Kterak tři Marie k hrobu šly (147. kap.)	Miként a három Mária a koporsóhoz mentek (110. rész)	Kochem
Kterak se Pán Ježíš Máří Magdaléně zjevil. (148. kap.)	Miként Urunk Jesus, Maria Magdolnának meg-jelent (111. rész)	Kochem
Pán Ježíš dvoum učedníkům do Emauz jdoucím se zjevuje (149. kap.)	Miként Urunk Jesus az Emausban menő két tanítvánnak meg-jelent (112. rész)	Kochem

²⁴ I sám Kochem užíval jako pramen evangelium Nikodémovo, ale Újfalusi cituje z něj více a podstatně delší části než Kochem. Proto jistě víme, že vedle Kochemu užívala i původní apokryfní text.

²⁵ LAUF, J. *Az Érsekújvári kódex...* (v tisku).

²⁶ *Knihopis* č. 1 791, 1 792, 1 793, 1 794, 1 795, 1 796, 1 797.

²⁷ Cituje sv. Bonaventuru, přesnější lokace textu nebyl možná.

²⁸ LAUF, J. *Az Érsekújvári kódex...* (v tisku).

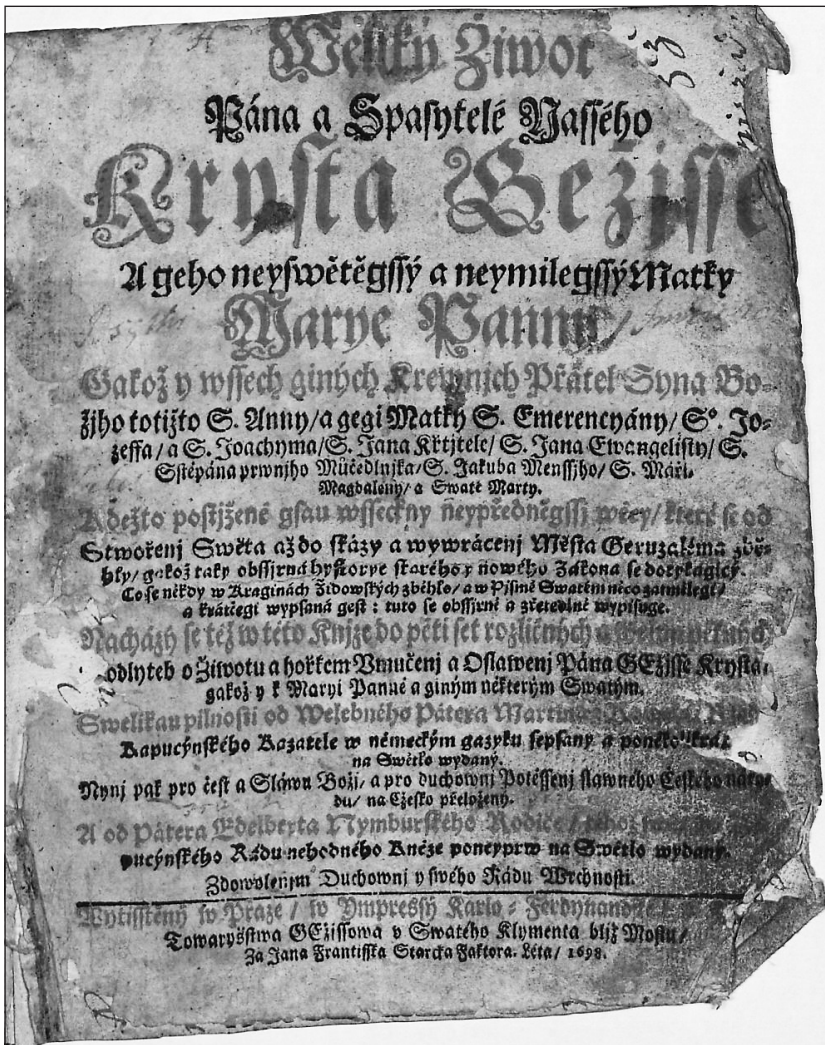
Kterak Pán Ježíš slavně na nebe vstoupil (155. kap.)	Urunk Jesus dicsőséges mennybe meneteliről (117. rész)	Kochem
Kterak Pán Ježíš slavně na nebi korunován byl (156. kap.)	Urunk Jesus dicsőséges koronázattyarúl (118. Rész)	Kochem
Kterak se k příští Ducha svatého hotoviti máme (157. kap.)		
	Miként hármán bizonyáságot tettek, hogy Urunk Jesus felment Mennyországban az ő Szent Attyához (119. rész) [Jak svědčili tři muži o tom, že Ježíš vstoupil na Nebe k Svatému Otcí svému]	Evangelium Nikodémovo
	Miként adott Nicodemus tanácsot, hogy a Jesust az hegyekben keressék, és mint hiták, és fogadták Jósefet a magok tanácsában (120. rész) [Jak dál Nykodém radu, abych hledali Ježíše na Horách, a jak pozvali a přijímali Jozefa do své rady.]	Evangelium Nikodémovo
	Miként bizonyították újjobban az három férjfiak a Christus fel-támadását (121. rész) [Jak dokazovali opět tři muži vzkříšení Krysta]	Evangelium Nikodémovo
	Miként Lencinus és Garinus, mindenekről bizonyáságot töttek (122. rész) [Jak Lencius a Garinus dáli svědectví o všem]	Evangelium Nikodémovo (textové a obsahové spojení s kodexem z Nových Zámků [Ěrsekújvári kódex] ²⁹)
	A Szent Atyák örömökrűl, és Paradicsomban vitelekrűl (123. rész) [O radosti svatých Otců, a o jejich cestě do Raje]	Evangelium Nikodémovo
	Következik Pilatus levele kit Jesusrűl írt Romában Tiberius Császárnak (123. rész) [Dopis Pilata o Ježíše, co poslal do Říma Císářovi]	Kochem ³⁰
	Miként Tiberius császár Jesusért követet küldött Jerusalemben (124. rész) [Jak poslal císář Tiberius vyslance za Ježíše do Jeruzalema]	Kochem + Evangelium Nikodémovo

Český překladatel, Edelbert Nymburský, ve své předmluvě píše: „*veřejně tuto vyznávám, že to všechno, co se v této knize nachází, právně a samotně prvnímu jejímu autoru a spisovateli přináleží, neboť ani jedinkého slova z mé hlavy k ní přidaného není, ani v nejmenším též ji jsem nezměnil, ale jak jsem ji v německém jazyku složenou a vytištěnou našel, tak věrně a sprostě na naši českou řeč ji sem přeložil...*“³¹ Jak jsme poukázali, maďarská překladatelka měla jiné

²⁹ LAUF, J. *Az Ěrsekújvári kódex...* (v tisku).

³⁰ V Kochemově *Velikém životu* najdeme týž text jinde, v 141. kapitole (Kterak hrob Pána Ježíše stráží opatřen byl a jeho smrt do Říma císaři se donesla) *Martin z KOCHEMU: Veliký život Pána a Spasitele...* s. 812–813.

³¹ *Martin z KOCHEMU: Veliký život Pána a Spasitele...* s. 57.

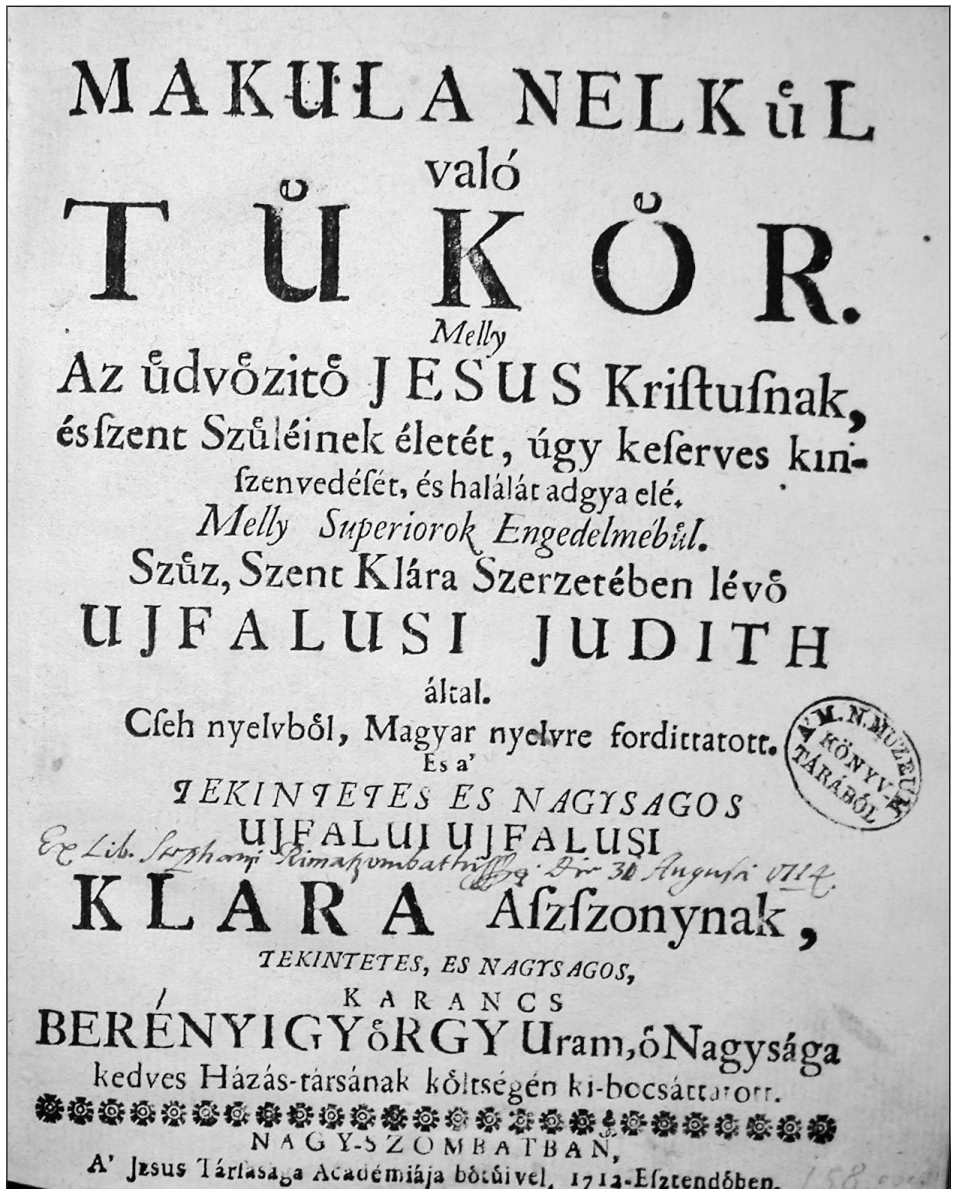
Obrázek č. 1: Martin z Kochemu: *Veliký život Pána a Spasitele...*

překladatelské postupy. Jejím hlavním pramenem byl Kochemův *Veliký život...*, ale zároveň můžeme říci, že spíše z něj čerpala než překládala. Z toho, jakým způsobem probíhal výběr textu z Kochemova díla, můžeme dále dovodit, že Újfalusi byla velmi vzdělaná a sečtělá žena. Vynechala části, které byly z teologického hlediska nesprávné (např. u Kochemy můžeme číst o tom, jak se chystají andělé na zjevení, jak dělají sobě z povětří tělo a šaty, jak krásné jsou šaty a tělo a jak dobře voní).³² Stejně vynechala z písní andělů tuto větu: „Pane Bože, beránku Boží, Synu věčného Otce, který snímáš hříchy světa, smiluj se nad námi.“³³ Podle křesťanského učení svatí andělé nemají hříchy, tudíž nepotřebují jejich odpuštění.

Újfalusi adaptovala i morfologickou kategorii rodu v textu. Autor a český překladatel jsou muži, samozřejmě i jejich text je psán v mužském rodě. Vzhledem k tomu, že v maďarštině

³² Martin z KOCHEMU: *Veliký život Pána a Spasitele...* s. 249.

³³ Martin z KOCHEMU: *Veliký život Pána a Spasitele...* s. 317.

Obrázek č. 2: Makula nélkül való tükör... [Zrcadlo bez úhony...]

nejsou rody, situace překladu je jiná. Ovšem když Újfalusi ve svém překladu reflektuje sebe, užívá slova „tvá dcera“ nebo „tvá služebnice“ namísto původního „tvůj syn“ a „tvůj sluha.“³⁴ Určitě nejen kvůli své ženské bytosti změnila rod, ale především předpokládala, že publikum, pro něž bude překlad určen, bude ženské.

34 „Tvoje dcera“ místo „tvůj syn“: Martin z KOCHEMU: Veliký život Pána a Spasitele... s. 741; Makula nélkül való tükör... s. 413; Martin z KOCHEMU: Veliký život Pána a Spasitele... s. 770; Makula nélkül való tükör... s. 432. „Služebnice“ namísto „sluha“: Martin z KOCHEMU: Veliký život Pána a Spasitele... s. 931; Makula nélkül való tükör... s. 521.

Na závěr můžeme shrnout, že *Zrcadlo bez úhony* je víc než pouhý překlad. Překladatelka užívala více pramenů, české tisky (*Veliký život...* a pravděpodobně i *Čtení Nikodémovo*) a alespoň dva maďarské rukopisy (*Kodex z Nových Zámků* a ztracený kodex *pergamenových zlomků Piry*). Tyto údaje jsou pro nás velmi vzácným dokladem, protože o knižní kultuře trnavských klarisek víme málo. Většina pramenů o jejich knihovně je ztracená. Při analýze knihy *Zrcadlo bez úhony* jsme zjistili dvě důležité informace. Jednak to, že v 18. století se stále ještě užívaly středověké rukopisy, a jednak i to, že v trnavském klášteře klarisek byly i knihy z českých zemí. Významným poznatkem je také to, že v *Zrcadle...* je zachováno více textů z rukopisu tzv. *pergamenového zlomku Piry*. Celý kodex je sice ztracen, fyzicky máme k dispozici jen *pergamenový zlomek Piry* a *fragmenty z Máriabesnyő*, a nikde jinde se nám nezachoval. Text původního kodexu můžeme víceméně rekonstruovat jen na základě knihy Judit Újfalusi. Kniha sama tak funguje jako vzácná památka maďarských literárních a kulturních dějin, důkaz živých česko-uherských kulturních vztahů u klarisek, a trezor, v němž se zachovala (alespoň textově) část středověkého rukopisu, z něhož se do dnešních dnů zachovalo jen pár fragmentů.

BOOK LIKE TREZOR. AUTHENTIC CZECH AND HUNGARIAN TEXTS FROM THE MIDDLE AGES AND THE EARLY MODERN AGES IN THE WORK OF JUDIT ÚJFALUSI

Summary: *Makula nélkül való tükör* was the first book, which was translated from Czech language to Hungarian. The translator was Judit Újfalusi OSC (Order of Poor Ladies), from the convent of Trnava. Her main source was work of German kapucín Martin von Cochem *Das grosse Leben Christi*. Judit Újfalusi mixed her translation with texts of Hungarian codexes, and texts from other Czech printed books, hereby created in her book beautiful unity of Czech printed literary with the Hungarian manuscripted tradition.

Keywords: Martin von Cochem, Judit Újfalusi, Edelbert Nymburský, translation, Trnava, Order of Poor Ladies.